

8

EIKENWEERD

Uit: B. Peters, G. Kurstjens & P. Calle. 2008. Maas in Beeld. Resultaten van 15 jaar ecologisch herstel. Gebiedsrapport 3: Zandmaas. Bureau Drift, Berg en Dal/Kurstjens Ecologisch Adviesbureau, Beek-Ubbergen

Riviertraject: Zandmaas
 Provincie: Limburg
 Gemeente: Arcen en Velden
 Dorp: Arcen
 Start natuurontwikkeling: 1996
 Eigendom: Rijkswaterstaat, beheer door Stichting het Limburgs Landschap
 Oppervlakte: ca. 8 ha
 Toegankelijkheid: vrij toegankelijk

Soortgroep	Voor natuurontwikkeling		Na natuurontwikkeling		Beoordeling ontwikkeling
	Aantal bijzondere soorten (* = alle soorten)	waarvan op Rode Lijst	Aantal bijzondere soorten (* = alle soorten)	Waarvan op Rode Lijst	
Flora	3	3	9	4	
Broedvogels	3	1	11	3	
Dagvlinders *	?	?	15	0	
Libellen *	?	?	10	0	

8.1 GEBIEDSBESCHRIJVING

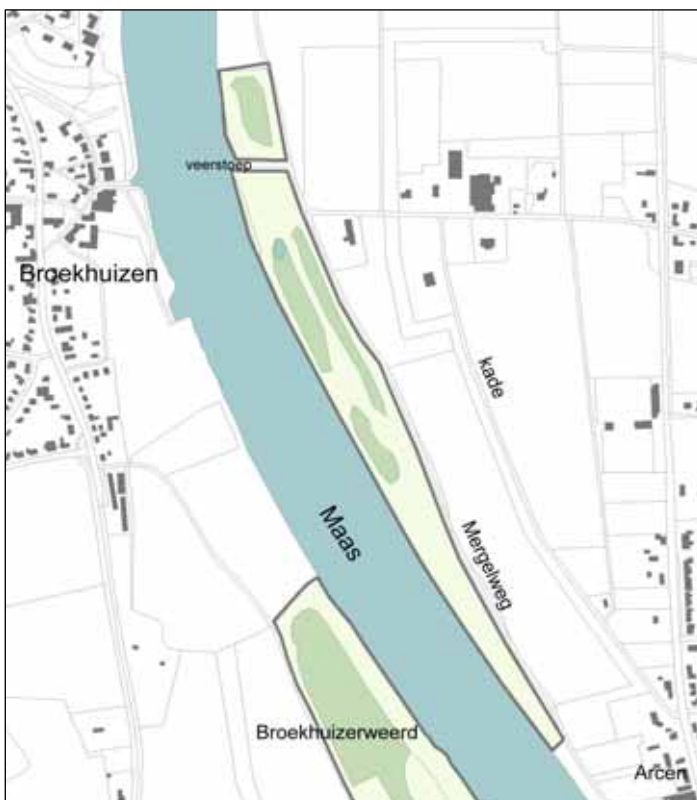
De Eikenweerd is een smalle laaggelegen zone langs de Maas ten noorden van Arcen tot het veer naar Broekhuizen. Het terrein wordt begrensd door een duidelijke terrasrand langs de Mergelweg. Op het wat hoger gelegen terras in het winterbed liggen akkers.

Begin 19^e eeuw bestond het gebied uit een groot aaneengesloten grasland met op het aangrenzende terras bouwland. Op de kaart van 1850 is goed zichtbaar dat het intussen is opgedeeld in vele kleine perceeltjes. Oppervlaktewater was toen niet aanwezig. In recente tijden bestond het gebied uit intensief benut weiland. In 1996 is bijna het volledige terrein verlaagd door kleiwinning voor de aanleg van kades in de regio. Doordat de oevers van de Maas niet mee verlaagd zijn, is het terrein door de winning een soort sedimentatiebak geworden, die met hoogwater volloopt, maar waarin nauwelijks stroming van het rivierwater optreedt. Hierdoor vindt na elk hoogwater relatief veel sedimentatie van slib plaats. In 1998 is door Stichting Ark gestart met natuurontwikkeling door de inzet van enkele runderen. Er had zich echter al het nodige jonge bos gevestigd. In 2000 werd het beheer overgedragen aan Stichting het Limburgs Landschap. Inmiddels bestaat het terrein uit een afwisseling van wilgenstruweel met moerassige laagtes, vochtig grasland en dichte rivierruigtes. De terrasrand naar de landweg toe bestaat uit droog grasland.

8.2 INRICHTING

De volgende inrichtingsmaatregelen hebben plaatsgevonden:

- Maaiveldverlaging door de winning van klei t.b.v. de aanleg van kades in 1996 waarbij ook enkele ondiepe kleine plasjes zijn ontstaan. De oever van de Maas is niet mee verlaagd waardoor het gebied als een lang gerekte kleiput net achter de Maasoever ligt;
- Inrichting van een begrazingseenheid (1998) met ca. 6.4 ha begraasbaar oppervlak. Er is geen hoogwatervluchtplaats in het terrein aanwezig.

Figuur 8.1 Overzichtkaart onderzoeksgebied.

Springzaadveldkers komt vrij veel op de oever van de Eikenweerd voor.

Tabel 8.1 Voorkomende indicatieve plantensoorten voor en na natuurontwikkeling in de Eikenweerd.

Soort	1980-1995	1996-2006
Beemdkroon	*	*
IJle zegge		*
Kruisbladwalstro	?	*
Mierik		*
Moeslook	*	*
Rapunzelklokje	*	*
Sikkelklaver		*
Springzaadveldkers		*
Wilde marjolein		*

8.3 BEHEER

- Jaarrondbegrazing met een kleine kudde Galloway-runderen vanaf 1998. De dichtheid varieerde van 1 dier per 5 ha (tot 2000) tot 1 dier per 2.5 ha (na 2002).

8.4 RESULTATEN

8.4.1 Flora

Situatie voor natuurontwikkeling (tot 1996)

Van de vegetatie van de Eikenweerd van voor 1975 is niets bekend. Uit de periode 1975-1995 zijn gegevens bekend van FLORON (1988) en de Provincie Limburg (1990). Van de berm van de Mergelweg aan de rand van het gebied wordt alleen melding gemaakt van Knoopkruid en Zwarte toorts, maar waarschijnlijk is het beeld niet compleet. Op grond van de in 2006 verzamelde gegevens en de ecologie van de deze soorten wordt aangenomen dat Beemdkroon, Moeslook en Rapunzelklokje al in klein aantal aanwezig waren in deze wegberm. In het voormalige intensief benutte weiland en op de Maasoever kwamen geen bijzondere soorten voor.

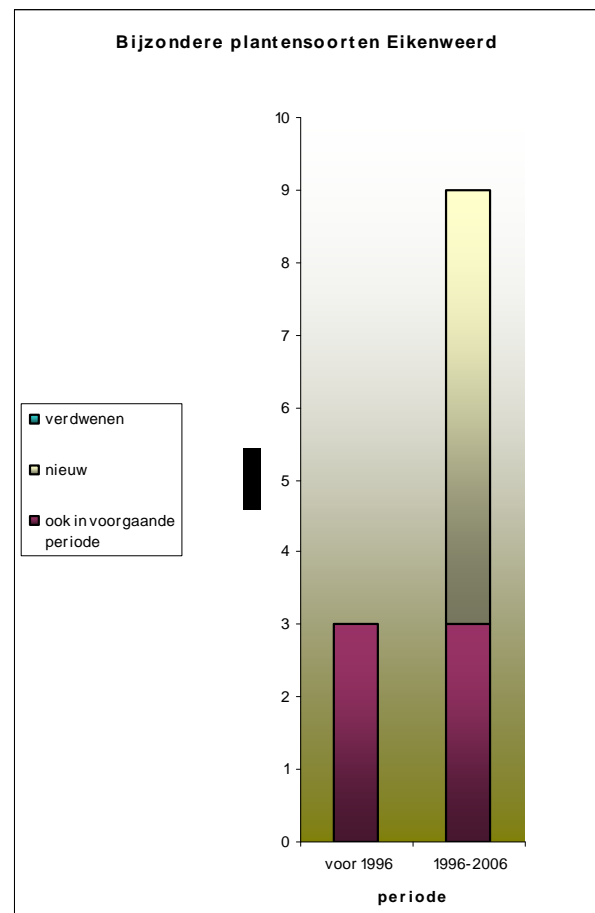
Sinds natuurontwikkeling (vanaf 1996)

Het aantal bijzondere soorten is vermoedelijk verdrievoudigd in de periode 1996-2006. In vergelijking met andere natuurontwikkelingsgebieden langs de Maas blijft het aantal bijzondere soorten echter nog beperkt, maar dit heeft natuurlijk ook deels te maken met de geringe oppervlakte.

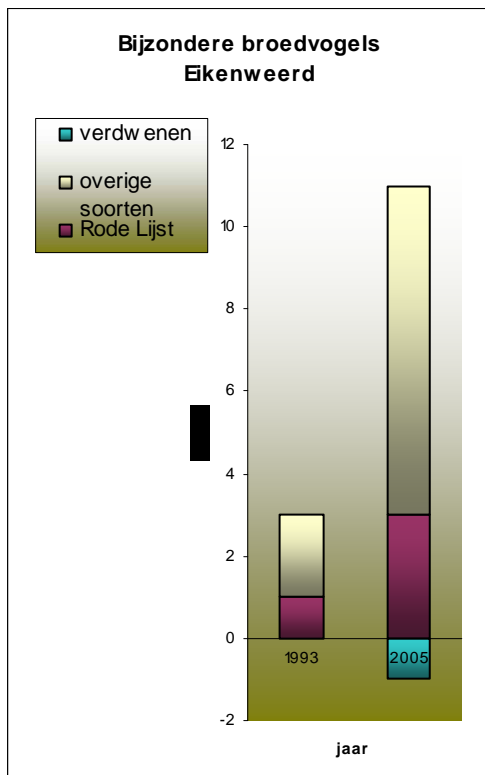
Nieuw gevestigde soorten zijn IJle zegge, Kruisbladwalstro, Mierik, Sikkelklaver, Springzaadveldkers en Wilde marjolein. Rapunzelklokje is sterk in aantal toegenomen. De meeste soorten groeien op de terrasrand en de ruige Maasoevers.

Figuur 8.2 Verspreidingskaart van enkele indicatieve soorten (Rapunzelklokje, Moeslook, Wilde marjolein).

Figuur 8.3 Overzicht van de ontwikkeling van het aantal indicatieve plantensoorten in de Eikenweerd in de periode voor en na natuurontwikkeling.

Figuur 8.5. Overzicht van het aantal bijzondere soorten broedvogels van de Eikenweerd gedurende de tijd.

De vochtige laagte van de kleiwinning is arm aan bijzondere soorten. Andere interessante soorten betreffen Gewone vogelmelk langs de terrasrand en Heelblaadjes in de begraasde ruige graslanden. Bijzonder is de groeiplaats van Galega, een zeldzame mediterrane vlinderbloemige die in 2000 voor het eerst is aangetroffen.

8.4.2 Broedvogels

Situatie voor natuurontwikkeling (tot 1996)

In 1993 is de Eikenweerd geïnventariseerd door de Provincie Limburg. Er zijn toen drie bijzondere broedvogels vastgesteld: Grasmus (4 territoria), Patrijs (3) en Rietgors (2).

Sinds natuurontwikkeling (vanaf 1996)

In 1998 werden o.a. losse territoria vastgesteld van Blauwborst (1) en Kuifeend (1). Bijzonder is de waarneming van een roepende Porseleinhoen op 8 april 2002, maar omdat nadien niets meer is gehoord gaat het waarschijnlijk om een doortrekker (Vogelarchief). In 2005 is opnieuw broedvogelonderzoek uitgevoerd door de Provincie. Er zijn toen 11 bijzondere soorten vastgesteld waaronder moeras- en watervogels als IJsvogel (1), Kleine karekiet (5), Kuifeend (1) en Waterral (2). Ruigte- en struweelsoorten deden het ook goed, waaronder Grasmus (6), Kneu (1), Putter (1) en Roodborsttapuit (1). Bijzonder was ook de aanwezigheid van territoria van Groene Specht en Zomertortel. Alleen Patrijs is niet meer waargenomen. In vergelijking met 1993 is het aantal territoria

bijna verdrievoudigd.

8.4.3 Libellen

Voor natuurontwikkeling (periode 1970-1995)

Van deze periode zijn geen waarnemingen bekend. Water (behalve de Maas) ontbrak toen volledig. De variatie aan soorten zal daarom beperkt zijn geweest tot enkele algemene soorten.

Sinds natuurontwikkeling (vanaf 1996)

Het onderzoek in 2006 leverde 10 soorten op waaronder een vrij grote populatie Vuurjuffers in een klein plasje in het terrein. Deze soort komt maar beperkt voor in het winterbed van de Maas. Afgezien van dit ondiepe plasje ontbreken andere waterbiotopen in het terrein. De soortenrijkdom is beperkt tot algemene soorten van de Maas en zwervers van elders die het terrein als jachtgebied benutten.

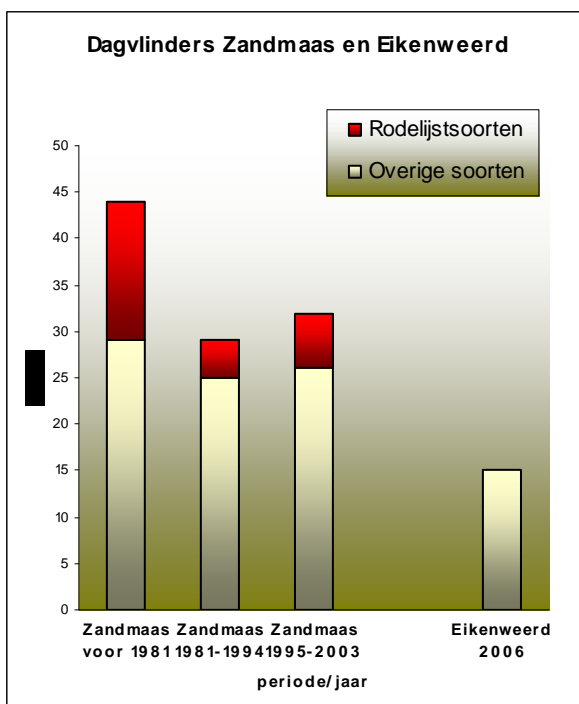
8.4.4 Dagvlinders

Voor natuurontwikkeling (periode 1970-1995)

Voor 1997 zijn geen waarnemingen bekend.

Sinds natuurontwikkeling (vanaf 1996)

Het voorkomen van Argusvlinder is bekend van 14 mei 1998. In 2006 zijn er 15 soorten waargenomen. Bruin zandoogje en Zwartspriddikkopje waren talrijk. Vrij bijzonder is een waarneming van de zoomsoort Koevinkje. Geconcludeerd kan worden dat de Eikenweerd voor dagvlinders een matig soortenrijk gebied is.

Figuur 8.6. Overzicht van het aantal soorten dagvlinders van de Zandmaas en de Eikenweerd gedurende de tijd.

8.4.5 Sprinkhanen

Voor natuurontwikkeling (tot 1996)
Van deze periode zijn geen waarnemingen bekend.

Sinds natuurontwikkeling (vanaf 1996)
Vermeldenswaardig is het voorkomen van twee zingende Greppelsprinkhanen in droog grasland nabij de veerstoeper.

8.4.6 Overige soortgroepen

Van andere soortgroepen zijn geen bijzonderheden bekend (Natuurbank Limburg). Enkele gewone soorten amfibieën kunnen zich in het voorjaar voortplanten in de tijdelijke wateren in de Eikenweerd. In 2006 zijn Bruine en Groene kikker gezien. Bruine kikker heeft zich met zekerheid in het gebied voortgeplant. In 2006 zijn twee Vierbandsmalbokken (*Leptura quadrfasciata*) op bloemen van Wilde peen gezien. Deze boktorsoort is indicatief voor (jong) zachthoutoibos. Verder is ook een Wolfsmelkweespvlinder waargenomen.

Vierbandsmalbok: indicatief voor jong zachthoutoibos.

8.5 WERKING VAN NATUURLIJKE PROCESSEN

8.5.1 Spontane ontwikkeling

In het natuurgebied de Eikenweerd is veel ruimte voor spontane vegetatieontwikkeling.

8.5.2 Hydromorfologische processen

De ruimte voor rivierdynamiek wordt nog sterk beperkt door de vastgelegde Maasoevers die als een dam rond het verlaagde terrein liggen. Hierdoor vindt in het terrein veel afzetting van voedselrijk slib plaats en worden zowel de doorstroming van het gebied als afzettingen van vers Maaszand voorkomen.

8.5.3 Begrazing

Het proces van begrazing krijgt de ruimte via jaarrondbegrazing met runderen. Door de geringe oppervlakte kan slechts één soort grazer worden ingezet.

8.5.4 Kwel

Kwel vanuit hogere terrassen speelt in de Eikenweerd nauwelijks een rol omdat die vooral in de oude Maasgeul ten oosten van Arcen uittreedt. Kwelindicatoren zijn niet waargenomen.

Procesbarometer

proces	ruimte voor processen
Spontane ontwikkeling	redelijk veel
Hydromorfodynamiek	beperkt
Begrazing	beperkt
Kwel	beperkt

8.6 CONCLUSIES

8.6.1 Natuurwaarden

Het natuurontwikkelingsproject Eikenweerd heeft ondanks zijn beperkte omvang en zijn - voor natuur - weinig optimale inrichting, vrij veel ecologische winst opgeleverd.

De soortenrijkdom onder de flora is gegroeid met bijzondere zoomsoorten zoals Rapunzelklokje, Springzaadveldkers en Wilde marjolein. De totale soortenrijkdom is echter nog relatief beperkt.

Broedvogels waaronder Kleine karekiet, Roodborsttapuit en Waterral, hebben flink geprofiteerd van de ontstane nieuwe biotopen (ruigte, moeras en jong ooibos). Qua insecten is de variatie zeker toegenomen, hoewel het beeld van voor de start van natuurontwikkeling zeker niet compleet is. Toch blijft het terrein qua soortenrijkdom nog flink achter bij andere Maasgebieden. Dit heeft te maken met:

- De niet optimale inrichting in de vorm van een sedimentatiebak achter de directe Maasoever, die snel volgegroeid is met wilgenbos en ruigtes van vochtige, luwe plekken;
- De daarmee samenhangende hoge overstromingsfrequentie en sliblast;
- Het daarmee samenhangende ontbreken van zandige, droge milieus;
- En het gebrek aan (bijna) hoogwatervrije delen.

8.6.2 Ideeën en Aanbevelingen

- Door het verwijderen van stortsteen langs de Maas, kunnen weer vrij eroderende oevers ontstaan en komt er weer zand beschikbaar op de oevers;
- Voorgesteld wordt om delen van de oever actief te verlagen, waardoor zandafzettingen versneld kans krijgen en weer meer doorstroming in het terrein ontstaat;
- In het kader van het project Stroomlijn kan overwogen worden een nevengeul door het terrein te leggen, in combinatie met oeververlaging; een en ander best in samenhang met het aan de overzijde gelegen terrein Broekhuizerweerd
- Gebied integraal met de stroomafwaarts aangrenzende natuurgronden rondom de Roobeek gaan beheren door de plaatsing van wildroosters in de weg naar de veerstoep. Hierdoor ontstaan er mogelijkheden om twee soorten grazers in te zetten hetgeen positief is voor de vegetatieontwikkeling.
- Evt. grondverwerving van de aangrenzende hoger gelegen akker tussen de kade en de Mergelweg. Dit terrein voegt een drogere component aan het bestaande natuurgebied toe met potenties voor ruigte en struweel voor broedvogels en overwinterende insecten. Dit deel kan tevens als hoogwatervluchtplaats functioneren.